

Digitális történetek

Udvarhelyszék értékeiről

A szövegek és fényképek mellett személyes élményeket feldolgozó kisfilmek hozzák közelebb a bemutatott értéket, átélhetővé téve az értékek helyi és azon túlmutató jelentőségét. A kisfilmek az elektronikus kiadványban feltüntetett QR-kódokon és a **storycenter.info** honlapon keresztül is megtekinthetők.

Az elvégzett munkára a magyarországi Agrárminisztérium a nemzeti értékek és hungarikumok gyűjtésének, népszerűsítésének, megismertetésének, megőrzésének és gondozásának támogatására kiírt pályázatának keretében került sor (HUNG-2021).

A kiadványt mindenkinek szívből ajánljuk, aki szeretne többet megtudni Székelyföldről, azon belül is Udvarhelyszékről, annak történeti, természeti, vagy az ottlakók személyes kötődését is megjelenítő szellemi értékeiről.

A kiadványt egy sorozat első részének tekintjük, amelyben hat érték rövid leírása olvasható. A figyelemfelkeltő bemutatkozók reményeink szerint arra sarkallják az olvasót, hogy személyesen is megtekintse a külhoni települési értéktárakban dokumentált „kincseket”, közelebbről ismerkedjen olyan tájakkal, szokásokkal, érzésekkel és gondolatokkal, amelyek addig kevésbé ismertek, vagy akár ismeretlenek voltak számára.

A 2021 júliusa és 2022 áprilisa között megvalósuló, az udvarhelyszéki értékek széles körű népszerűsítését célzó tevékenységeket a budapesti székhelyű **Anthropolis Antropológiai Közhasznú Egyesület** koordinálta, szoros együttműködésben székelyföldi partnereivel: az **Udvarhelyszéki Értéktárral**, az **Udvarhelyi Fiatal Fórummal**, az **Erdélyi Ifjúsági Egyesülettel**, a **Civil Kurázi Egyesülettel** és minden olyan adatközlővel, aki a beszélgetések, interjúk során lehetővé tette, hogy már a felfedező túrák előtt karnyújtásnyira érezhessük magunkat a rendkívüli értékekhez.

150 év történelem dalegyletbe sűrítve

01

A Székely Dalegyletet 1868-ban Dalár Egylet néven alapította 26 énekelni szerető, közösségbe vágyó székelyudvarhelyi polgár. A megalakulást követően nem sokkal egy kolozsvári ünnepélyen már Erkel Ferenc, a Himnusz szerzője vezényelte azt a több kórusból álló egyesített kart, amelynek az egylet is tagja volt. Az azóta eltelt több emberöltőnyi idő hangversenyekről, legendás karnagyokról, elnyert díjakról, hazai és nemzetközi fellépésekről, sikerekről – és számtalan kényszerű újrakezdésről szól.

A megalakulást követően a kórus fokozatosan jutott egyre messzebb Székelyföldön, Erdélyben majd a Monarchia területén. A zenei térhódítást csak az első világháború törte meg, de az sem véglegesen.

A néhány éves kényszerszünet után a korábbinál is nagyobb lendülettel indult újra az egylet, ha szükség volt rá nehéz helyzetekben, például a világválság idején, akár az udvarhelyi és környékbeli lakosok anyagi támogatásával. A második világháború időszaka az elsőével ellentétben az egyik legintenzívebb periódus volt az egylet életében, melyet az új, állandó székhely és a Homoródfürdőn épített villa is fémjelez.

A Székely Dalegylet

Aztán a történelem újra közbeszólt, de megint nem elég hangosan ahhoz, hogy végleg elnyomja az udvarhelyi dalosok hangját. Az orosz bevonulást követő újrakezdés az alapításhoz hasonlóan 27 kórustaghoz kötődik. A nemsokkal később bekövetkező államosítás nemcsak az ingó és ingatlanvagyon, a kották, hangszerek elvesztését jelentette, a Székely Dalegyletet a nevétől is megfosztották.

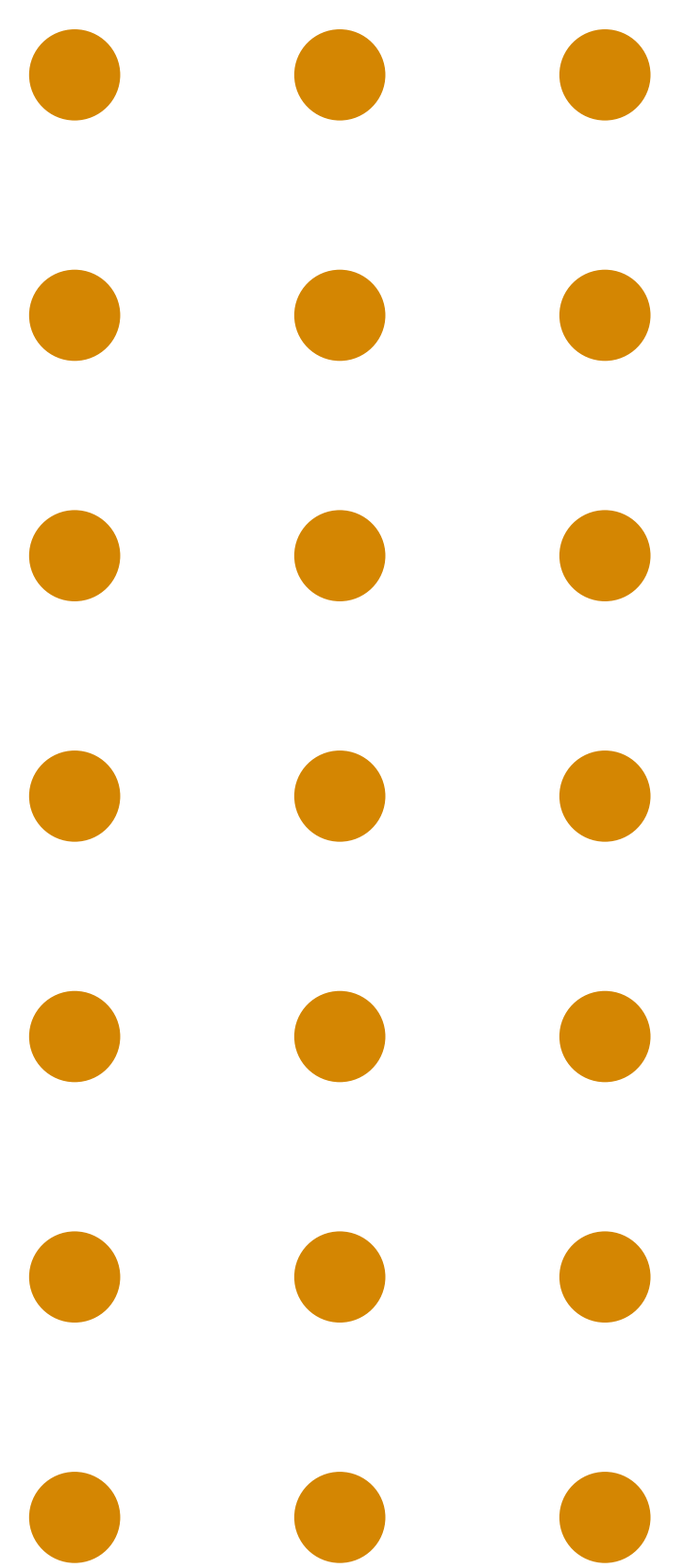

Hosszú és nehéz időszak következett a kórus életében ideológiavezérelt művekkel, kötelezővé tett román nyelvű darabokkal. Az egyesület szellemiségét mégsem sikerült megtörni. A hatvanas évekre az egyesület több mint 200 taggal büszkélkedett. Az addigra már nőket is a sorai között tudó kórus megint sorra nyerte a díjakat.

A rendszerváltás a szabadságot jelentette a kórus életében is: a fellépések helyszínét és a repertoár összetételét végre senkivel nem kell egyeztetni.

A szórványmagyarság településeit járva betöltheti egyik önként vállalt misszióját is: a magyar dalkincs révén hirdetni a nemzeti öntudat megtartásának, kifejezésének fontosságát.

A Székely Dalegylet története nem szólhatna a folyamatos megújulásról a kórust alkotó tagok egymás iránti elkötelezettsége nélkül. A kórust a hagyományok ápolása és saját hagyományainak megteremtése mellett barátságok, családi kötelékek tartják szorosan össze.

A kórust, amelyet egykor 26 lelkes férfi hozott létre, és amely a hosszú évek alatt időnként több mint 200 fős tagságúra bővült, mára alig több mint 30 fő alkotja. De hiába csökkent a létszám szinte az alapításkori szintre, a mai dalosok lelkesedése, hite az alapítókéval vetekszik. A több mint 150 éves Székely Dalegylet léte igazolja az alapítók meggyőződését: a közös éneklés valódi közösséget teremtő erő.

Tartson ez a történet még legalább 150 évig!

Testnek és léleknek

02

Székelyföldön nem jellemző, hogy a tájegységeket az adott területen előforduló ásványkincsekről nevezzék el, ám az ismeretlen névadók sem hagyhatták figyelmen kívül a Parajd környékén fellelhető és egykor valódi kincset jelentő ásványt: a sót. A terület „Székely Sóvidék” néven ismeretes. Talán joggal gondoljuk, hogy a helyi hagyományoktól eltérő névadás annak köszönhető, hogy ez az életemel alapvető ásványi anyag itt nemcsak a föld gyomrában rejtőzik, de a felszínen is megfigyelhető.

A föld alatt található só kitermelésére a középkorban bánya létesült, ami évszázadokon át kemény munkát és szerény megélhetést biztosított a környékelieknek. A bánya ma már a látogatók számára is nyitva áll, ám egykor nem az esztétikai értékei miatt ereszkedtek az emberek a föld alá. A tárnáktól pár lépésre található Sósoros szépsége azonban már a XVIII. században is olyan, messze földön híres látványosságnak számított, melyet a környéken utazónak ajánlatos volt felkeresni, pedig akkoriban a turizmus még nem számított gazdasági húzóágazatnak.

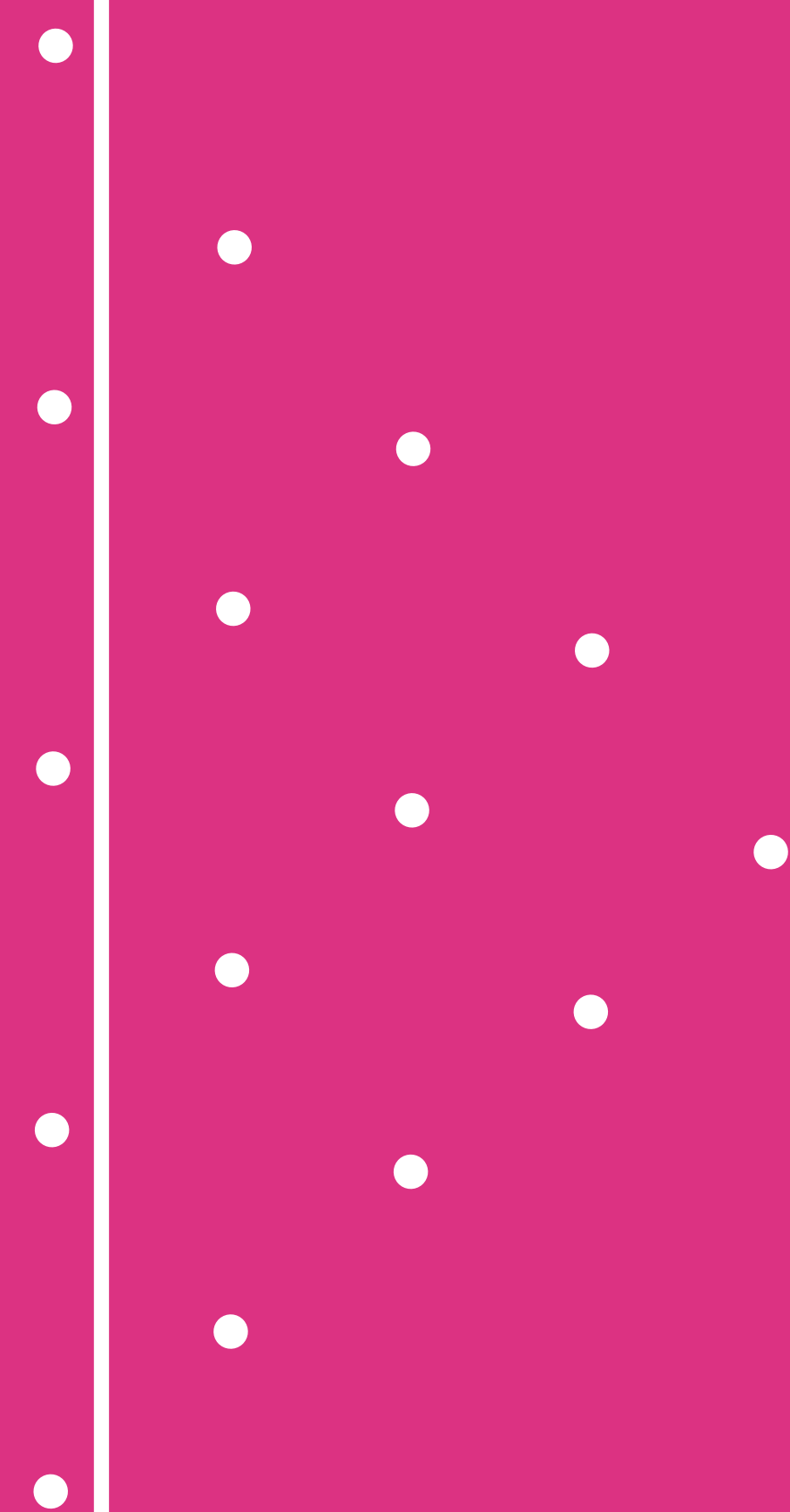

A parajdi Sósoros

A Korond-patak által létrehozott szurdokvölgy, a Sósoros egész Európában ritkaságnak számító geológiai képződményeivel nem mindennapi jelenség, amely szakszerűen csak nem mindennapi szavakkal írható le. Oldásbarázdákat, oldásgödröket, dolinákat, víznyelő töbröket, sókarrokat, csatornakarrokat, sókarmezőket, karfiolformákat, sóoszlopokat figyelhet meg az idelátogató. Szerencsére a Sósoros teljes értékű élvezetéhez nem szükséges földtani szakvizsgálóval és szótárral érkezni. Az érdeklődőt informatív táblák, a csoportokat szakszerű idegenvezetés tájékoztatja a természeti ritkaság rejtelméről.

A Sósoros időbeni kialakulásáról megoszlanak a szakvélemények. Orbán Balázs a XVIII. század környékére, mások a korai középkor idejére teszik. A kialakulás pontos módja is vitatott. A legvalószínűbb, hogy a Korond-patak a sósíklák repedéseiben talált utat magának, mélyedéseket hozott létre, melyek idővel beomlottak, és létrejött a ma ismert Sósoros.

Ami viszont vitathatatlan, hogy a hely nem csak a föld- és ásványtan rajongóinak nyújt felejthetetlen élményt. Aki lelkiismeretesen végigjárta a szurdok látványosságain végigvezető, szépen kiépített körutat, elolvasta valamennyi információs táblát, az igazán megérdemel egy kis kényeztető iszapfürdést, ami a testnek és léleknek egyaránt jót tesz. A patak iszapjában található ásványi anyagok reumás és ízületi panaszokat, sőt egyes bőrbetegségeket és nőgyógyászati gondokat enyhítenek. Egymás iszappal kenegetése pedig kiváló szórakozás. A testünkre száradt iszapot végül a patak jéghideg vizében moshatjuk le magunkról, ami a legnagyobb hőségben is garantálja a felfrissülést.

Aki egy körtefát is híressé tud tenni

03

Nincs olyan magyar, aki ne ismerné Petőfi Sándor nevét, életének főbb eseményeit, és egy-két versét vagy legalább verssorát. Számunkra ő a nagybetűs költő.

Kisiskolásként szinte a kezét fogva lépünk be az irodalom világába, tőle szerezzük első élményeinket arról, hogyan lehet a költészet nyelvén beszélni szabadságról, szerelemről, hazaszeretetről, elmúlásról. Petőfi valódi ikon, akinek a nemzeti kultúrában kitüntetett szerepe van. Éppen ezért egyre nehezebben látjuk meg a szoborrá merevedett alak mögött magát a hús-vér embert.

Kivéve, ha ellátogatunk Székelykeresztúrra!

A város Petőfi életének utolsó jól dokumentált állomása. 1849. július 30-án érkezett ide Bem seregével, s a végzetes csata előtti estéjét, a kúriát akkor bérlő Varga Zsigmond meghívására a Gyárfás-kúriában töltötte. A kúria kertjében található még ma is annak a körtefának a maradványa, mely alatt Petőfi utoljára szavalt és nótázott az egybegyűltekkel mielőtt lefeküdt, hogy másnap felkeljen és elinduljon a halál felé.

A székellykeresztúri Petőfi-kultusz

A halálának emlékét egy szimbolikus, úgynevezett legendai sír ápolja. Mindig van rajta virág vagy koszorú, annak ellenére, hogy maga a sír üres, hiszen Petőfi eltűnt a csatában, és maradványai sosem kerültek elő.

Az utolsó előtti nap és este történetéről viszont meglepően sokat tud a történettudomány. Számos anekdotikus részletet, háttérinformációt és történelmi tényt a mai látogatók is megismerhetnek a kúria kertjében, a körtefa mellett felállított, jól szerkesztett tablókról. Nemcsak olyan érdekességek derülnek ki a szövegekből, hogy például bivalytejes puliszka volt Petőfi utolsó vacsorája, de az is nyilvánvalóvá válik, hogy Petőfi már az életében legenda volt, valódi sztár, akit megelőzött a híre, és a városba érkezve kisebb tömeg követte bármerre járt.

Aki már életében legenda, az halálával még inkább azzá válik, és olyan hatalmasra nő, hogy nem látjuk meg az emberi arcát. A körtefa maradványai mellett állva ez megváltozik. A film, ami az utolsó estjét töltő Petőfiről forog a fejünkben, a Gyárfás-kúria kertjében sétálva, visszaigazolja a tankönyvek által alakított képet: egy lobbanékony természetű, szavalni, bort inni, énekelni mindig kész költőt látunk magunk előtt, aki bátran néz szembe a halállal. Ugyanakkor ezen a helyen mindez átélhetővé válik. Meglátjuk azt az embert, akiből az utókor szobrot faragott magának.

Érthető, ha évente több ezren zárandokolnak el ide, hiszen a körtefa az utolsó biztosan beazonosítható pont, ami körül Petőfi evett-ivott, énekelt, verset szavalt, aminek lombja alól elindult, és végérvényesen legendává vált.

A kúria jelenleg sérülteket gondozó gyermekotthonként működik, de a tervek szerint a közeljövőben a lakói az igényeiket jobban kiszolgáló épületbe költözhetnek, a város pedig egy Petőfi köré épülő kulturális intézménnyel gazdagodhat.

Haldoklik az öreg tanú,
Petőfi vén körtefája.
Azt beszélik ő látta volt
verset írni utoljára.

(Rákosfalvi B.)

Család- és fotótörténet kéz a kézben

04

Minden fénykép kimerevített idő, a múlt kétdimenziós lenyomata. Egészen különleges azonban, ha valami hasonlót nem a fotóról, hanem a fotós műteremről mondhatunk el.

A székelyudvarhelyi Kováts Fényképészet egy ilyen kivételes hely. Olyan máig működő műterem, ahol egybefonódik a fényképezés története a fényképész-tulajdonosok négy nemzedékének történetével.

A „fényírda” az 1876-os alapítása óta töretlenül üzemel Székelyudvarhelyen, Európában egyedülálló módon minden korabeli technikát használva. Pont úgy, mint a múlt század elején, az alapítás idejében. Csak a működtető személye változott, a működés továbbra is családban maradt. Ma már a névadó unokája és dédunokája viszi tovább a családi vállalkozást.

A „napfényműterem” nem egy költői elnevezés, hanem pontos módszertani meghatározás: a fényírógép egy üvegtetős műteremben állt és áll ma is, hogy a kép rögzítéséhez szükséges fényt a nap szolgáltatthassa.

A Kováts Fényképészet

A fényképész gépe elé álló modellt így természetes fény világítja meg kellő fényerővel és kellő ideig, hiszen a korabeli technika meglehetősen hosszú expozíciós időt igényel. A szükséges fénymennyiség beállításához jó szemre, sok rutinra és drapériákra, árnyékolókra van szükség.

A műtermi fényképészet elsősorban portrék, családi csoportképek készítésére szolgált. Az ügyfél különböző festett hátterek közül választhatott, és eldönthette, hogy egy elegáns polgári szalonban vagy esetleg behavazott, idillikus tájban akarja megörökíttetni magát vagy a rokonságot. A Kováts Fényképészet több ezer üveglemezen tárolt negatívval rendelkezik, rajtuk a székelyudvarhelyiek vagy az átutazók arcának, alakjának és kultúrájának lenyomatával.

A fényképészet bár muzeális értékű eszközöket, berendezéseket, negatívokat őriz, nem múzeum, hanem egy ma is élő és működő vállalkozás. Minden tárgynak külön története van, és ezeket a történeteket nem prospektusokból ismerhetjük meg, hanem közvetlenül a tárgyak tulajdonosától. A látogatót a dédunoka, Kováts Árpád vezeti körbe a műteremben és válaszol készségesen minden felmerülő kérdésére. Kívánságra választott háttér előtt fénykép is készül fényírógéppel, amit a még ma is aktív unoka, id. Kováts Árpád készít el.

A Kováts Fényképészet mindig is haladt a korrallal, nem csak rögzítette azt, hogy megőrizze az utókor számára. Mind a négy nemzedék törekedett rá, hogy lehetőség szerint az adott korban elérhető legmodernebb technikát szerezzék be, a legújabb eljárásokat alkalmazza. Az I. világháborúban hadifényképészként a harcoló alakulatokat megörökítő id. Kováts István például egyedülálló térhatású fényképeket is készített bajtársairól az olasz frontokat járva. Ezek a különleges képek is megtekinthetők a műhelyben egy speciális nézőke segítségével.

A digitalizáció a fotózásban is radikális fordulatot hozott. A modern technika a Kováts Fényképészetben ma már elsősorban a műterem muzeális értékeinek megőrzésében játszik szerepet. Annak megakadályozására, hogy végleg eltűnjön, megsemmisüljön az üveglemezeken tárolt múlt, óriási munkát, és költséges technológiát kell alkalmazni. Az antik, de még ma is használatban lévő tárgyak restaurálására is komoly összegeket kellene áldozni, nem beszélve magának az üvegtetejű napfényműterem állagának megóvásáról. Mindez a műterem működtetéséből nem oldható meg. Pedig a Kováts Fényképészet olyan érték, aminek a megőrzése közös érdekünk. Jó lenne, ha sokan állnának az ügy mellé!

Borvizek külsőleg és belsőleg

05

Agárkosbor, piros madársisak, békakonty, boldogasszony papucs, zergeboglar. Kinek nem húzódik mosolyra a szája, nem érez kellemes melegséget szívájékon egy ilyen felsorolást hallva? Akad olyan, aki ne lenne kíváncsi rá, hogy miféle teremtményeket jelölnek ezek a bájos elnevezések? És amikor kiderül (annak, aki esetleg nem tudta volna), hogy a fentiek különböző virágok, ki ne szeretné természetes élőhelyükön is megtekinteni őket?

Az érdeklődők a Székely-Szeltersz völgyében elégíthetik ki a kíváncsiságukat. És ha már erre jár az utazó, számos egyéb növényfaj is megcsodálható a szúnyoglabú bibircsvirágtól a korallgyökéren, erdélyi mályvavirágon át a széleslevelű nőszőfűig.

Ám nemcsak a különleges flórája miatt érdemes letérni a 13A országútról Szentegyházától 3,5 km-re. A Hargita délnyugati részén húzódó, a Vargyas-patak alakította havasi völgynek a faunája is igen gazdag. A patakban pisztráng, az egymásba olvadó bükk- és fenyőerdőkben az őz, szarvas, vaddisznó és róka mellett olyan védett fajok is megfordulnak, mint a barnamedve, a hiúz vagy a farkas.

A Székely-Szeltersz völgye

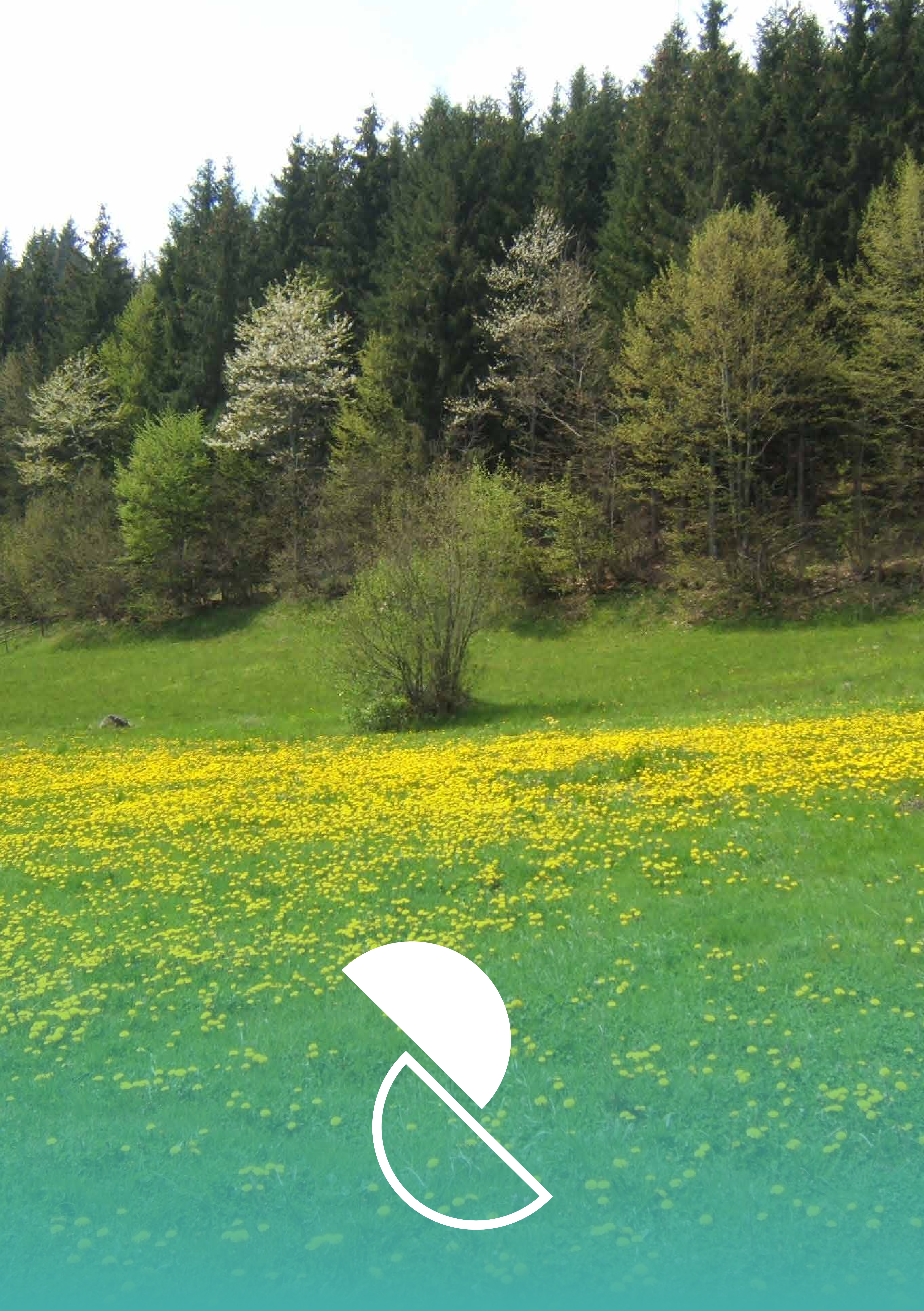

A magasba tekintve többek között szirti és békászó sást, hollót, macskabaglyot pillanthat meg a szerencsés természetbúvár. Persze a völgy nem szafaripark, a felsorolt fajok némelyikének megfigyeléséhez kivételes szerencse kell, és sokukkal legjobb csak biztonságos távolságból találkozni.

Szerencsére vannak a Szeltersz völgyének olyan látványosságai is, amelyek nem szaladnak el és nem is harapnak: a völgy névadói, a borvízforrások. A Hargita-hegység vulkáni tevékenység nyomán keletkezett, ennek a vulkáni utóműködésnek a nyomai a völgyben több helyen is feltörő gyógy- és ásványvízforrások, „erdélyiül” a borvizek. Ezek a jellegzetes ízű és illatú források a németországi Selters városában található ásványvízforrásra emlékeztették az itt átutazó szászokat. A „Székely” előnév a félreértések elkerülése érdekében utólag került az elnevezésbe.

A völgyben több forrás is található, és mindegyiknek érezhetően különböző az ásványianyag- és szén-dioxid-tartalma. Jellemzően klóros, szódabikarbonátos és szénsavas jellegűek, valamint nagy a magnézium- és vastartalmuk. Gyógyhatásuk is eltérő lehet, nem függetlenül attól, hogy megisszuk azokat, vagy inkább megmártózzunk bennük. A völgyben mindkettőre van lehetőség, az előbbihez egy pohárra, az utóbbihoz fürdőruhára van szükség. Az elfogyasztott borvizek emésztőrendszeri panaszokat, máj- és epebajokat gyógyítanak. Külsőleg, kúraszerűen alkalmazva pedig reumás és ízületi megbetegedések kezelésére használhatók. A fürdözést választóknak a megejtő egyszerűségű Nádasszéki sósfürdőt, helyi nevén „Banya áztatót” érdemes felkeresni. A szabadtéren található medence fölé tetőt húztak, sós vizét a medencébe épített kazánnal melegítik. A sötét, langyos vízben fél órát érdemes üldögelni, miközben egy jóízűt beszélgethetünk is a velünk együtt ázókkal. Garantáltan mindkettő jól fog esni!

Összhangban a természettel

Szentábrahám községben, díszes kovácsoltvas kapu mögött található az a 300 éves kúria, aminek hatalmas kertjét csodakertként emlegetik a helyiek. 2010-ben kezdett itt gazdálkodni a Csíki család, és ma már több mint hatvanféle gyógy- és fűszernövényt, valamint gyümölcsöket termesztnek. A termesztés számukra sokkal többet jelent, mint pusztán egy mezőgazdasági folyamatot. Csíkiék elkötelezett biotermelők, akik tisztelik a természet életet biztosító érintetlenségét, tisztaságát, és vele együttműködve gazdálkodnak. Semmiféle vegyszerrel, műtrágyával nem fertőzik a földet, a növényeket és így a termékeik fogyasztóit sem.

A minősített ökológiai gazdaságban megtermelt gyógy- és fűszernövényeket helyben dolgozzák fel és csomagolják. A teás tasakokba száruktól megtisztítva, egészben kerülnek a növényi részek, ezzel a legmagasabb minőséget képviselik a teagyártók között.

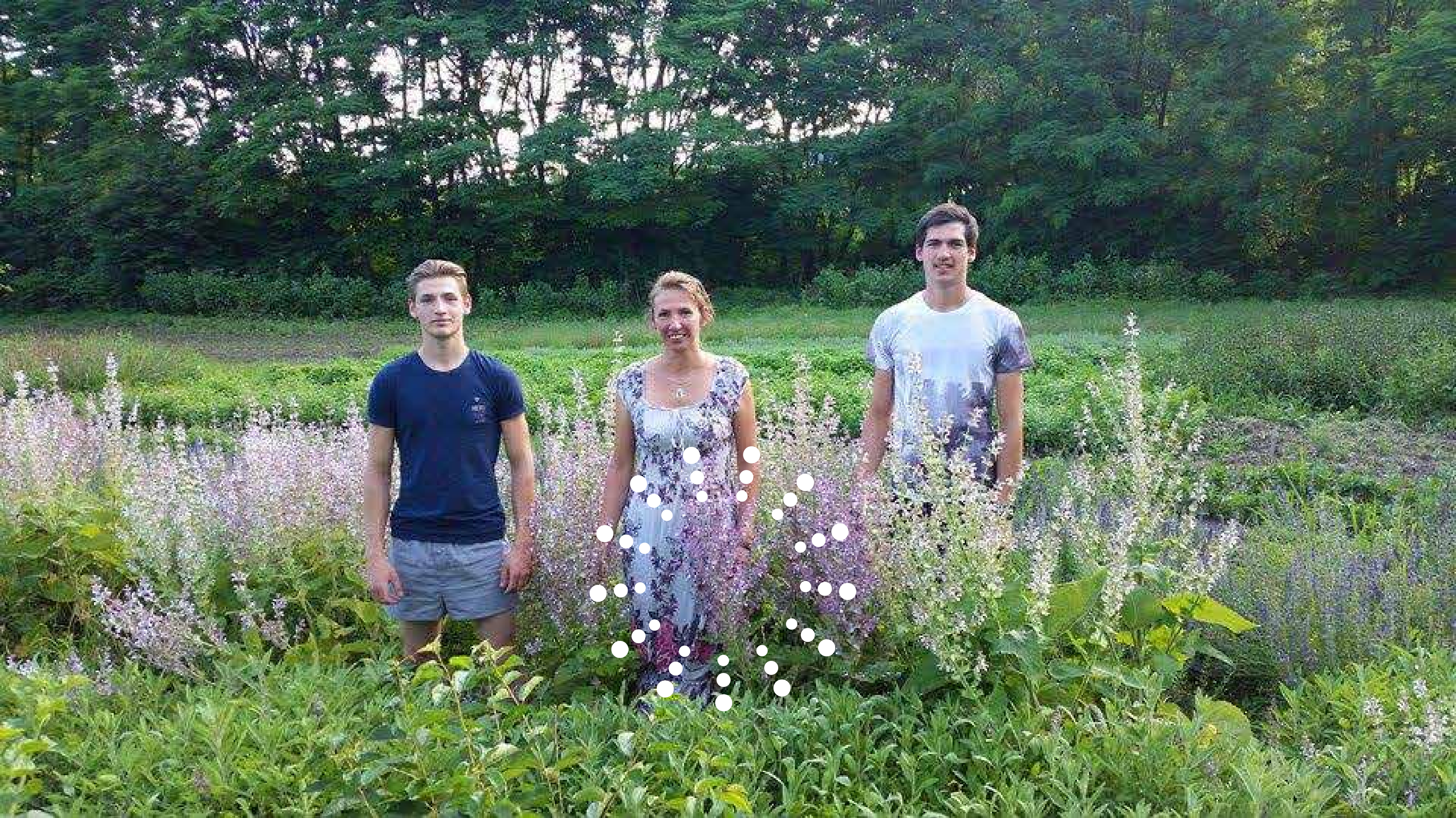
A fűszerek alapanyagai olyan gyógy- és fűszernövények, amelyek egykor használatosak voltak a konyhában, mára viszont már elfelejtődtek. A szentábrahámi biogazdálkodók küldetése, hogy újra visszakerüljön a mindennapi konyhák fűszervilágába az izsóp, a körömvirág, a zsálya, a menta, a szurokfű, a medvehagyma és számos egyéb, mára egyre inkább elfeledett gyógynövény.

A szentábrahámi székel teák és fűszerek

A végtermékek minőségét a manufakturális munka is emeli. Az előállítás során minden munkafázis kézi munkával történik, a magvetéstől, szaporítástól kezdve a kézi kapáláson, a gyógynövények vágásán, szárítóban való forgatásán, tisztításán, keverésén át egészen a tasakokba való csomagolásig, lezárásig és címkézésig. Ez a rengeteg munka csak szívvel, lélekkel, és azzal a meggyőződéssel végezhető, hogy érdemes a fogyasztókat visszavezetni az őshonos terményekhez. A megtermelt teáknak és fűszereknek üzenete van, ami természetes életmódról, egészségről, kiegyensúlyozottságról szól.

Úgy tűnik, ez az üzenet egyre több emberhez jut el. Erre következethetünk a kúriában évente megtartott „Kertünnepek” növekvő népszerűségéből is. Július első hétvégéjén a kert két napon át folyamatosan látogatható, megfigyelhető minden gyógy- és fűszernövény, amely a kertben terem. Hasznos előadások és egyéb változatos programok mellett pedig beszélgetni lehet a termelőkkel, és átélni a kert csendjét és békét árasztó nyugalalmát.

Az a kijelentés, hogy Csíkiéknek életük a szentábrahámi biokertészet, sokkal több, mint egy metafora. A család itt él a kúriában, a föld, amit gondoznak, a lakóházuk kertje, minden termény a saját kétféle munkájuk eredménye. A meggyőződés is a sajátjuk, hogy az igazi termékekben visszaköszön a termelő meggyőződése: dolgozni és élni csak a természettel összhangban érdemes. Az elvük, hogy minden, amit a természettől és az emberektől kapnak, ajándék. Ezért mindent, amit tudásukból, szorgalmukból a természetnek és az embereknek visszaadhatnak, annak is egészségesnek, táplálónak kell lennie, amivel az élet fennmaradását biztosítják. Így meggyőződéssel mondhatják a teájukat kínálva: egészségedre!

Támogatók:

AGRÁRMINISZTERIUM

Együttműködő partnerek:

anthropolis

Digitális történetek
Udvarhelyszék értékeiről
2022